

חינוך לחיים

פרשת וירא

הבסיס לסוגיא של חינוך הילדים נמצא בפרשה שלנו, כשהקב"ה אומר "המכסה אני מאברהם אשר אני עושה? כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה'". ברור שלא מדובר כאן בצוואה גרידא, "עליכם לשמור דרך ה'" ותו לא. כי אנחנו רואים שהקב"ה מחשיב את העניין הזה כל כך עד שבגללו הוא כבר לא יכול לכסות מאברהם את אשר הוא עושה. אלא מה? חייבים לומר שמדובר בציווי כזה שאברהם אבינו מצווה את בניו וביתו אחריו, שאחריו הם בוודאי ישמרו את דרך ה'. וכאן אנחנו נכנסים לשאלה, איך באמת עושים את זה? איך אפשר לחנך את הילדים באופן כזה שנדע שהם אכן ינהגו כך?

התשובה הקצרה היא שזה באמת לא אפשרי, לאף אחד אין תעודת ביטוח. אנחנו רואים שגם לאברהם אבינו היה את ישמעאל שהיה פרא אדם, וזה בוודאי לא דרך ה'... כי גם לילד שקיבל את החינוך הכי טוב בעולם, יש עדיין אפשרות לבחור בטוב וברע, ולא תמיד הוא יבחר בטוב. אבל איך באמת מחנכים ילד בצורה טובה? מה הסוד? הרי אנחנו יודעים ש'חונך לנער על פי דרכו', לכל אחד יש תכונות אחרות. האם יש משהו כללי שהוא טוב לכל הילדים שבעולם??? יש גמרא מפורסמת מאוד במסכת שבת, בדף ק"ל: "תניא רבי שמעון בן גמליאל אומר: כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה כגון מילה... עדיין עושין אותה בשמחה! וכל מצוה שקבלו עליהם בקטטה... עדיין עושין אותה בקטטה".

מוסיפה הגמרא עוד: "תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר: כל מצוה שמסרו ישראל עצמן עליהם למיתה בשעת גזירת המלכות כגון עבודת כוכבים ומילה, עדיין היא מוחזקת בידם וכל מצוה שלא מסרו ישראל עצמן עליה למיתה בשעת גזירת המלכות כגון תפילין עדיין היא מרופה בידם". לכאורה צריכים להבין מה העניין? האם זאת סגולה מיוחדת לעשות בשמחה ובמסירות נפש כדי שהמצווה תהיה מוחזקת בידם טוב יותר? או שאולי זה השכר שהקב"ה נותן על המאמץ המיוחד? נראה שצריכים לומר שפה מונח היסוד של 'דוגמה אישית'. זה לא עניין של שכר ולא סגולה, אין פה שום דבר מיסטי ונסתר מן העין. יש כאן יסוד חינוכי המבוסס על הטבע האנושי – כשאבא מתלהב ממשהו, הבן מתלהב ממשהו.

מה קורה כשיורד גשם חזק? אם ההורים מתלהבים וקוראים לילדים שיבואו מהר לחלון כדי לראות איזה יופי הגשם שוטף את כל היקום, גם הילדים יאהבו לראות גשמים חזקים, ואם ההורים יזעיפו את פניהם ויגידו שהיום זה יום קשה ומעצבן כי יורד גשם ואחר כך הכל יהיה מלא בוך – התחושה הזאת תלווה את הילדים כל ימי חייהם ברגע שהם ייראו שיורד גשם בחוץ. כשהצופר מצפצף והשבת נכנסת, מה עושים ההורים? אם האווירה בבית הופכת נינוחה ונעימה, התרגשות נסוכה על פניה של אמא וזמזום נשמע מפיו של אבא, כי עכשיו שבת המלכה פורסת כנפיה על היקום, גם הילדים יקבלו כך את השבת, וכן להיפך חלילה.

יתירה מזאת, גם הילדים עצמם, לכשיגדלו הם יעבירו את התחושות הללו לילדים שלהם, ואלו בתורם לדור שאחריהם, וכך יכולה לעבור ההשפעה של ההורים לילדיהם לאורך דורות במשך מאות ואפילו אלפי שנים. עד היום אנחנו חוגגים את ברית המילה לילדים שלנו, כי כך עשו זאת אבותינו. עד היום יש ויכוחים כשמעמידים חופה ומקימים בית חדש בישראל, כמו שאומרים חז"ל, בגלל שכבר אז במדבר, עם ישראל בכה למשפחותיו, על עסקי משפחות

אם נסתכל סביבנו נראה שהילדים יוצאים לא כמו שההורים שלהם חינו אותם, אלא כמו שההורים שלהם שידרו להם. רגילים לומר שהחינוך הטוב ביותר הוא דוגמה אישית, אבל יש בזה קצת יותר עומק. כי דוגמה אישית זה לא רק 'כך אני מתנהג וכך גם הילד שלי יתנהג', אלא בעיקר מה אני משדר לו לגבי ההתנהגות הזאת. אם אברך לומד 12 שעות בכל יום, אבל ניגש ללימוד הזה עם 'פרצוף חמוץ', למה שהילד שלו ירצה להיות שקדן? לעומתו פועל פשוט שעובד 15 שעות ביממה, ובערב מתנפל בשמחה על הגמרא ולומד חצי שעה עד שהוא נאלץ לסגור את הגמרא בלב כבד כי הזמן ללכת לישון - מחנך את הילד שלו ללמוד בכל רגע פנוי, הוא משדר לו שזה הדבר הכי מתוק בעולם. איך אברהם אבינו חינוך את ילדיו לעשות רצון ה'? כשהוא עצמו עשה את רצון ה', ועשה זאת בשמחה, 'וישכם אברהם', 'וירץ לקראתם', 'ואל הבקר רץ אברהם', 'והוא עומד עליהם', הוא הזדרז בקיום המצוות, ושידר לילדים שלו שאין דבר מתוק וראוי יותר מלעשות את רצון ה', זה הפשט 'למען אשר יצוה לשמור דרך ה'', זה החינוך הכי טוב בעולם, דוגמה אישית שנעשית מתוך שמחה מתפרצת.

בואו נהיה הורים וסבים שדואגים להחדיר בילדים שלנו 'ושמרו דרך ה'', והעיקר שיהיה בשמחה ובהתלהבות

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

חינוך לחיים

פרשת וירא

יוסע משם אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש ובין שור ויגר בגרר- אז לכאורה היכן אברהם גר בגרר או בין קדש ובין שור?? אתמהה!! הורים רבים מתלבטים האם לחשוף את בינהם לסגנונות שונים או עדיף לסגור אותם בחממה? מחנכים רבים מתלבטים האם כדאי לעבוד עם ילדי הקירוב בערי הספר ולהחשיף ל... הבה ונראה את דברי המחנך הדגול הרש"ר הירש על פס' זה: מסביר הרש"ר הירש שאברהם רצה לבדוד את עצמו ולכן ישב בנגב כי חינוכו של יצחק צריך להיות בבדידות הרחק מכל השפעה שלילית, ולאט לאט הוא יצר קשר עם סביבתו בצורה מבוקרת ורוצה קשר עם חיי העיר. מדוע?? מתי?? הבה ונראה את לשון קודשו "אם לא טעינו בכל, הרי אנו מעיזים לומר, שהצפייה הקרובה להולדת הבן - היא היא, שהביאה את אברהם ושרה לכלל ההחלטה לשנות את מקום מושבם. יצחק חייב להתחנך בבדידות, בריחוק מקום מכל השפעה מזיקה. ברם הבידוד המוחלט, המונע מן החניך כל מגע עם חיים אחרים, עם מחשבות ושאיפות אחרות - אף הוא אינו אלא שגיאה חינוכית מסוכנת. צעיר שמעודו לא ראה חיים, השונים מחיי הוריו; מימיו לא למד לכבד את מוסר אביו, בהשוואה עם ערכים זרים ומנוגדים; צעיר כזה וודאי יפול קרבן, עם פגישתו הראשונה, לכל השפעה קלה; כדרך שהמתיירא מהאוויר ומסתגר בחדר - מובטח לו, שילקה בנזלת עם יציאתו הראשונה לאוויר החופש. בן - אברהם, העתיד לשאת מורשת - אברהם - חייב, מזמן לזמן, להיכנס לעולם הזר לרוח אברהם; יעריך שם את השונה והמנוגד, ויחסן את עצמו להחזיק בהליכות אברהם - בתוך עולם המנוגד להן. לשם כך בוחר אברהם בבירת מלך פלשתים. דומה, כי בארץ פלשתים לא פשתה השחיתות באותה מידה, שאליה הגיעה בכנען; ולכן לא חלה על פלשת גזירת הכלייה, שנגזרה על האמורי לאחר ששולם עוונו".

קיצוניות לכל צד אינה טובה - לשלוח נער צעיר לראות בשדות זרים זהו סיכון חינוכי אדיר ממדרגה ראשונה אשר עלול למוטט עליו אסון גדול, אסון של איבוד כל ההשקעה החינוכית של זמן רב, אך דווקא היציאה של הנער אל העולם השונה ואולי המנוגד לחינוך לו הוא זכה בבית הוריו, היציאה הזו היא אשר תגרום לו להכיר בדרך הנכונה שהנחילו לו הוריו מתוך בחירה וידיעת האמת ולא כגזירה למשה מסיני. מאידך כאשר שרה רואה שהקירוב של ישמעאל פוגע בחינוך של יצחק, היא דורשת מאברהם אבינו לגרשו והקב"ה מסכים לדבריה, כי זה המקום הגבול והקו בין קירוב הלבבות לפגיעה ערכית בערכים אם נתבונן על לוט שהלך לגור בסדום ואיבד שם גם את בנותיו הנשואות לחתניו... וגם את בניו... 'ויהי כמצחק בעיני חתניו' הם צחקו עליו ונספו משום שהם נהיו סדומניקים. כי מי שגר במקום רשע. הילדים נשאבים לחינוך המקומי. לעומתו ניצב אברהם ומבין שבשביל חינוך חייבים את הממוצע!!! קיצוניות ובדידות מצד אחד. והתערבות מוחלטת מצד שני. זה אסון וזה אסון!! חובה לחנך שיש שונה ויש אחר ועם כל זאת החינוך בבית שלנו הוא כזה!! זה נותן לילדים את הכח להבין ולאתגר את עצמם כי החינוך וההשקפה בבית היא דרכנו, אבל בחוץ יש אנשים ודעות שונות. אבל אם אין אחר ולא נותנים לילד את הידיעה שיש שונה בעצם לא נתנו לו חיסון וכלים להתמודד עם השונה והאחר

גם בכיתה או בשכונה יודע התלמיד שיש ילדים שהם לא בקו של הבית שלו. גם מחנך שעובד בעיר מעורבת יודע להבדיל בין הסגנונות. דווקא הרבה שגדלו (או עבדו) בשכונה מעורבת או בעיר מעורבת ידעו לחנך ולהתחנך כי השכילו להבין שיש הם ויש אנחנו ויש לו את הכלים להתמודד עם השונה ויודע שיש שונה וזה נותן ערך מוסף לחינוך עם כלים להתמודדות באתגרי החיים

קיצוניות איננה טובה לא רק מעצם היותה קצה אלא כי אין לאדם כלים להתמודד במקרה של גילוי צד שני! גם הבדידות והתכנסות כניתוק מוחלט כביכול אין צד שני, היא הרת אסון משום שביום שיתגלה הצד השני... והרי לכל מטבע יש שני צדדים גם אם אחד מהם וודאי אינו נכון ולא טוב, אבל הוא קיים! אתה תאלץ להתמודד איתו, ומה הכלים שיהיו לך להתמודד?? מעולם לא אתגרת את עצמך בשאלה איך מתמודדים עם הצד השני. נקודת האמצע היא נקודת האיזון, חשיפה איטית ומבוקרת. יחד עם הנחלת ערכים נכונים וחיידוד העמדות יתנו כלים לדעת שיש שנוהגים אחרת, אבל אנחנו מחונכים אחרת, לנו יש מסורת שונה!!

כמובן שכל זה בשום שכל ואין הכוונה בחשיפה לשבת וללמד אותו שיש בעולם אנשים רעים וחטאים... אלא מטבע הדברים כשכל אחד גר ובתוך עמו הוא יושב. הילד נחשף לסביבתו ולאזור מגוריו. פה ושם יוצא לקופת חולים או לחנות, הילדים רואים ולומדים את העולם, והחכמה היא לדעת לנתב נכון את הדרך החינוך הביתית בצורה של מתן כלים וחשיבה עניינית וחיונית על המסלול שבה הבית צועד לאור חינוך ההורים.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com